

Kmetijske in rokodelske Novice.

Na svitlobo dane od c. k. krajske kmetijske družbe.

Tečaj VI.

V sredo 12. prosenca 1848.

List 2.

Seničica.

Blo je zadnji teden grudna,
V hiši sim domá sedel,
Sevra sapa zunej studna
Brila je, pa sneg je šel;
Kar na okno zunej tica
Kavsat pride s kljunam snica.

Milo vpira v me očesa,
Peti pesmico začne,
Mili glas za moje všesa,
Sercu mili bolji še;
In poslednjič melodije
Zalostno takó zavije:

Sirotice
Revne, bore
Se senice,
Ki ne more
Najti piče.
Sneg lej krije
Log in griče,
Kerme ni je.
Torej k sebi
Daj me vzeti,

Se pri tebi
Mi pogreti;
Bom ti pela,
Prepevála,
Serce grela,
Zveseljvála;
Vsmili, vsmili
Sirotice
Vboge v sili
Se senice!

Tičev truma se vernila
Je v logove, na verté,
Vsa zelena je dobrava,
Prerोजना je narava.

Ino moja draga tica
Si želi na vert nazáj,
Veseli jo log, gorica,
Rada bi zletela v gaj,
Z drugim' ticam' peti slavo,
Radovati se z naravo.

Meni se pa revca smili,
Pesem gane me v sercé,
Iz očés tekó po sili
Vročé, grenjke mi solzé;
Oknice tedaj odklénem,
Tico k sebi v hišo dénem.

Ino jesti, piti zvesto
Vsaki dan sim ji dajál,
Stanjevanje sim ji, mesto
V kletici široki zbrál.
Ino dan na dan mi poje
Ona sladke pesmi svoje.

Zdaj pa pride pomlad mila,
Travniki se zelené,

Torej zvedši njene želje
Kletke odprem ji vratica —
Vun zletí, in o veselje!
Na drevó se vertica
Prosta vsédsi peti jame,
Se hvaležno ozíra na me.

Ino z mnogo drugim' ticam'
Vred zletí v zeleni gaj,
Tode mnogokrat s sesticam'
Verne se na vert nazáj,
Ino tukej žvergoléva,
Se hvaležno razodéva.

M. Valjavec. *)

Srote vsmili	Daj me k sebi
Mene tice	V hišo vzeti,
Vboge v sili	Se pri tebi
Se senice;	Mi pogreti;
Lej nožica	Zunej piše
Prezebuje,	Sapa studna,
Perutnica	Zima više
Omaguje	Rep si grudna.
Vbogi meni	Lakot grusti
Revni tici	Mene v sili
Zapušeni	Saj ne pusti!
Zgol samici!	Vsmili, vsmili

Veséla novica zastran krompirjeve gnjiline.

Nar slavníši sedanji nemški kemikar Dr. Liebig je najdel v starih angležkih bukvah popis krompirjeve bolezni, ktera je današnji popolnoma enaka bila. V imenovanih bukvah je tudi kemijsko ločenje tadajnega gnjiliga krompirja popisano, ktero je ravno tako, kakoršno je po Liebigovih skušnjah pri današnjim gnjilim krompirji.

Po teh starih skušnjah, ktere imenovani imenitni kemikar popolnoma poterdil in ktere so po njegovih mislih edino resnične, je vzrok krompirjeve gnjiline samo v preveliki mokroti iskati,

ktera stori, de se krompirjeva kožica tako spači, de se krompir pod njo zaduši. De bi se bil pa krompir v naših deželah sam na sebi spridil in de bi poslednjič popolnoma ob ta zlahtni sadež prišli, tega se nam po Liebigovih besedah ni clo nič bati. Nar gotovši se da gnjilina po Liebigovim svetu odverniti in zatreti, če se krompir v suho in lahko zemljo sadi. Kakor so višji in bolj na zraku ležeče njive za krompir nar bolj pripravne, tako se mu tudi zračni hrami ali kleti nar bolj priležejo. — Po Liebigovih mislih sedanja krompirjeva gnjilina ni nova bolezn, temuč se je vsako léto, pa po različnih deželah, včasih bolj včasih menj, prikazala. Posebno vreme

*) S pričujočo pesmico vpeljemo pervikrat veliko obetavniga mladenca na slovenski parnas. Matija Valjavec je imé mladiga pesnika, učenca visoko častitiga gosp. profesorja Martinaka v šesti šoli v Ljubljani, od kteriga imamo — kakor pričujoča pesmica sprčuje, pri kateri nismo ne čerke popravili — v prihodnje veliko lepih pesniških del pričakovati. — Drugo pot bomo iz Valjavcova dnevpisa (Tagebuch), ki ga je v pretékljih velicij šolskih praznikih domá spisal, en sostavek v prozi bravam za poskušnjo podali, namreč: pravlico od lesene sklede. Vredništvo.

poslednjih lét nam je to bolezen hujši naključilo, ktera bo spet prešla, kadar bo to vreme zginilo. — Bog daj, de bi bile resnične te besede!

(Frankfurter Blatt.)

Kmetijska šola za mlade in stare.

(Dalje.)

Začeli bomo, kakor smo unidan obljubili, kmetijsko šolo z razlaganjem

Pomnoženja sadežev sploh.

Vsi sadeži sploh se dajo pomnožiti (ploditi) na dve viži: ali po semenu ali pa po pópkih ali berstji. Pogovorili se bomo tedej, dragi bravci, prvič od semenskiga pomnoženja ter bomo razložili vse, kar je vediti potreba

Od semen sploh.

Séme se vseje ali na tisti kraj, kjer ima pozneje sadež rasti, cveteti in sad donesti; ali pa na gnojne in semenske gredice ali sadiša, kjer sadež le toliko časa ostane, de se nekoliko obraste, potem pa se na drug kraj presadi, kjer ima pozneje sad donesti. Pervo ravnanje se imenuje navadno sejanje, drugo pa presajanje. Narpoprej bomo tedej govorili

Od navadniga sejanja.

Séme je zerno, iz kteriga druge semena enačiga plemena prirastejo. Na njivi tedej, ktero si z ječmenam obsejal, ne moreš upati pšenice žéti. Séme da le zerno sebi enako. Kakor se je kruh v roki Jezusovi pomnožil, ko je v pušavi s peterimi ječmenovimi hlebi pet tavžent ljudi nasitil, tako se tudi zerno na njivi po Božjim blagoslovu pomnoži in nam ljubi kruh donese.

Vsako zerno obstoji iz dveh delov: iz cime in moke, ktere pa zna kemija, kakor ste slišali, še v več daljnih delov ločiti; cima in moka ste s kožico ali lupino povite. Cima ima dvoje v sebi. Kadar se namreč oživi in se začne premikovati, gré eno vùn iz zemlje, drugo pa v zemljo noter. Tistimu, ktero iz zemlje vùn pride, se zelenje ali zelenjad réče, iz kteriga slama, klas i. t. d. priraste; uno pa, ktero v zemljo gré, so koreninice. Berž ko se to dvoje v semenskim zernu oživi, potrebuje svojo rejo in svoj živež. Iz česar se pa redita, dokler sta še zaperta v lupini? Ona se redita od moke. Kadar je moka povžita, póči koža, zelenje gré iz zemlje vùn, koreninice pa v zemljo; zelenje iše in dobí svojo rejo po svoji natori v zraku, koreninice pa jo išejo in dobijo v zemlji. Zató se vidi, de eno pléme semenskiga zerna lupino verh zelenja prazno vùn prinese, pri družih pa pri koreninicah obleži. Pri vsacim semenskim zernu se to godí, kar pri pišancih v jajcu. Piše se v jajcu od beljaka redi, kadar tega zmanjka, prekljuje lušino, zleze vùn in svoj živež na zemlji iše. Takó se cima in koreninice v semenskim zernu rodijo od moke; kadar je ni več, póči lupina in one morajo svojo rejo zunej lupine iskati.

Iz tega se óčitno vidi, de vsako zerno za seme ne veljá. Pri semenskim obdelovanji mora tedej umni kmetovanec gledati 1) na pravo séme, 2) na umno pripravljajanje semen, 3) na čas, ko ima séme v zemljo priti, 4) na pravno méro semen in 5) kako gré séme sejati. Kdor eno ali drugo teh ravnil v nemar puša, ne zasluži iména umniga kmetovavca, temu le kmetiskiga mojstra-skaza.

(Dalje sledi.)

Letina v Savinskim okrogu na Stajarskim. *)

Letina se mi zdi, se je lani po celi Slovenii nekako enako obnašala. Ako en pridelek drugimu primerimo, bomo mogli réci, de je nekaj slaběji bila, ko predlanjska, de si so ravno nektère réci po samim bolj storile ko predlanjskim. Čuda jabelk bo storilo, de ne bodo ljudje stradali, drugači menim, bi se pa bili komej lakote vbrani. Jabelka so mende po celi Evropi tako obrodile, de jih nihče ne pomni toliko. Po Savinskim so jih toliko imeli, de niso vedli kam z njimi, so jih sušili, za pijačo tolkli, in še jih je toliko ostalo, de nekteri nima dosti prostora za nje. Nekteri z njimi pridno živino redijo. Korún (krompir), če ga še tudi pomanjkuje, je vunder vsaj nekaj bolj storil, ko predlanjskim. V zemlji ga je sicer še manj bilo, tudi drobnejši je bil, tode gnjil ni tako čez silo ko predlanjskim, de so ga eni koj na njivi pustili, kér je bil vès od kraja gnjil; lani je bilo k večimu tretji del takó gnjiliga, de bi ga bilo le na njivi pustiti; sploh se je dal pa vès porabiti. Kteri smo si ga kmalo od kraja v 3 déle razdelili, de smo čisto zdraviga na en kup, močno gnjiliga na drugi kup, in malo nagnjitiga zopet posebej spravili, ne bomo skorej lanjskiga pridelka ne zernica zgubili. Močno gnjiliga so kmalo od kraja svinje dobile, in se pri njem dobro redile; potem je prišel za svinso pičo nekoliko nagnjiti na versto; čisto zdrav bo pa za ljudi in za séme. V bolj péšnati zemlji, in kjer mu niso spomladi vnóvič nič pognojili, se je še nar bolje obnesel; v ilovki in na nov gnoj vsajen je pa močno gnjil.

Kako so se razni pridelki v naših krajih obnesli, ne morem ložej pokazati, kakor če jih pridelkam predlanjskiga léta primérim. Če bi bil imel kdo naslednic popisanih pridelkov predlanjsko léto 15 mernikov, véder, centov, funtov i. t. d. je imel lani na ravno tolikim prostoru: pšenice 12, réžis 8, ječmena 12, ovsa 15, ajde 12, turšice 18, prosa 17, korúna 16, korenja 15, répe 15, zelja 17, fižóla 20, boba 12, leče in kihre 15, jabelk narmanj 150, brushek 60, oréhov 12, češpelj 12, vina 10, sená 10, otave 9, buč 20. To je sploh réčeno, in sploh bo tudi obstalo; po samim se bo pa tam pa tam že nekolik, in vmés tudi velik razloček našel. Repo so nam sploh gosenice požerle; kjer so jo pa zgrešile, jo je dosti kot predlanjskim. Po hribih so imeli lani polne češplje, malo manj ko predlanjskim po polji; ali po ravnini jih lani skoraj nič ni bilo.

Strah, ki je ljudi predlanjsko léto zavoljo korúnove gnjilóbe obšel, se je začel manjšati. Dozdéva se nam, de bo ta zlahtni sad zemlje scasama zopet dober in rodovitén kakor v poprešnjih létih, kér je že lani bil precej bolji ko predlanjskim.

Obertniške réči.

Gospá baronovka Zoís, vlastnica mnogih fužin na Gorenskim, je po sklepu c. k. dežel'niga poglavarstva od 11. grudna pretečeniga léta dobila pravico v Bistriških fužinah v Bohinu vsake baže vlito in kovaško železje, kakor tudi lično jeklenino in mnoge priprave za mašine izdelovati in prodajati.

Strobah in pa česki kolovrat.

Čas je prišel, de se kolovrati ročno sučejo. Naši bravci že vsi dobro vedó, de česki kolovrat naše navadne delječ delječ prekosi, vedó pa tudi de mojster Unglert v Ljubljani nar boljši izdeljuje. Danes pa svojim bravam še to oznamo, de je prvi mojster českiga

*) Nasledba v lanjskih Novicah oznanovane letine slovenskih krajev.